

**Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Anny Sołtys
pt. *Zasoby osobiste a obciążenie psychiczne i społeczne
opiekunów osób z chorobą Alzheimera***

Sytuacja demograficzna w Polsce, podobnie jak w innych krajach regionu wskazuje dość jednoznacznie na zjawisko starzenia się naszego społeczeństwa. Jednocześnie obserwuje się stały wzrost średniej długości życia naszych obywateli. Liczna grupa seniorów z jednej strony stanowi duże bogactwo (zasób) społeczeństwa, z drugiej natomiast stanowić może wyzwanie dla służb medycznych i opiekuńczych. W grupie osób starszych znajdziemy więcej tych, którzy zapadają na różne choroby lub którzy potrzebują wsparcia w różnych aspektach swojego życia.

Pracownicy i bliscy, którzy pozostają w bezpośrednim kontakcie z człowiekiem potrzebującym pomocy, chorym, niesamodzielnym, w większym stopniu narażeni są na zmęczenie i poczucie obciążenia sprawowaniem opieki. Szczególnie trudne i wymagające wydają się być sytuacje opieki nad osobami z chorobami neurodegeneracyjnymi, do których zalicza się też choroba Alzheimera.

Projekt badawczy realizowany przez Panią mgr Sołtys i przygotowana w oparciu o niego rozprawa doktorska podejmuje przedmiot badań związany z poszukiwaniem uwarunkowań osobowych poczucia obciążenia opieką w grupie osób formalnie i nieformalnie opiekujących się osobami z chorobą Alzheimera.

Recenzowana dysertacja ma charakter pracy teoretyczno-empirycznej. Przyjęta struktura jest typowa dla raportu z badań. W jej treści wyodrębniono trzy części: teoretyczną, metodologiczną i wynikową; wstęp, bibliografię, streszczenia w języku polskim i angielskim, spisy rysunków i tabel, (łącznie 437 stron tekstu). Część pierwsza to trzy rozdziały prezentujące tło teoretyczne dla prowadzonych badań (127 stron), w drugiej opisano metodologię projektu badawczego (61 stron), w trzeciej natomiast, w jednym z rozdziałów ją tworzących, prezentowane są związki zasobów osobistych badanych z poczuciem obciążenia psychicznego i społecznego, a w kolejnym znajduje się ich omówienie, wnioski z badań i ich ograniczenia (270 stron).

Pracę rozpoczyna zwięźle sformułowany tytuł, który dość precyzyjnie odzwierciedla rzeczywistą treść pracy. Zaraz za nim pojawia się wstęp, mający klasyczną dla tego typu elementu treściowego pracy strukturę. W wstępie znajdujemy między innymi fragmenty informacji zwięźle wyjaśniające przyjęte przez autorkę rozumienie analizowanych zmiennych oraz wskazanie modelu salutogenetycznego relacji między nimi, jako kluczowego w całym projekcie.

Część teoretyczna to bardzo rozbudowana prezentacja stanu wiedzy jaki autorka zgłębiła korzystając z bogatej literatury przedmiotu. Niewątpliwie jest odzwierciedleniem rozległej wiedzy jaką posiada w podejmowanym temacie i stanowi mocne uzasadnienie konstrukcji całego projektu badań własnych, w tym stawianych pytań badawczych i formułowanych hipotez.

Z punktu widzenia czytającego ten tekst proponowałbym, przed ewentualną publikacją, dopracować bardziej rozkład treści, tak aby: uniknąć kilkukrotnych powtórzeń tego samego wątku; zachować chronologię pojawiających się wyników badań i tym samym wykazać swego rodzaju ich ewolucję; zdecydowanie skupić się na formułowaniu wniosków z wyników uzyskanych przez badaczy a nie szczegółowo je wszystkie przytaczać. Proponowane działania czyniąc treść bardziej syntetyczną podniosą także jej wartość naukową.

W części drugiej autorka prezentuje szczegóły metodologii własnego projektu empirycznego. Ma ona, podobnie jak wcześniejsze elementy dysertacji, poprawną strukturę i nie do końca prawidłowo dobrane treści do niektórych podpunktów. Przedstawione są tu: cel badań, problemy badawcze, hipotezy i ich uzasadnienie, kryteria doboru grup, opis badanych grup, metody wykorzystywane w badaniach oraz procedura badań i analiz statystycznych.

Prawidłowo sformułowano ogólny problem badawczy i 11 problemów szczegółowych oraz postawiono do nich 11 hipotez. Zoperacjonalizowano zmienne i skonstruowano oraz opisano teoretyczny model badań własnych. Podobnie jak w rozdziałach teoretycznych zalecam większy synkretyzm w prezentowaniu uzasadnienia dla poszczególnych hipotez. Uzupełnienie głównego problemu badawczego o zróżnicowanie analizowanych związków z względu na charakter relacji badanych opiekunów do podopiecznych (formalni/nieformalni) też warto dodać.

W uzasadnieniu przyjętego modelu teoretycznego brakuje jasnych przesłanek wyjaśniających: dlaczego w zakresie zasobów osobistych przypisuje się różne znaczenie dla pięciu wymiarów osobowości badanych (główna zmienna wyjaśniająca) i zmiennych takich

jak, poczucie koherencji, wsparcie społeczne, poczucie własnej skuteczności (jako zmienne pośredniczące, raz mediujące innym razem moderujące relację zmiennej wyjaśnianej z wyjaśniającą)? Dlaczego zmienne takiej jak, poczucie koherencji i poczucie własnej skuteczności, prezentowane często w stanie wiedzy jako dopełniające profil osobowościowy badanych, są prezentowanym projekcie analizowane w innej relacji do zmiennej wyjaśnianej niż pięć wymiarów osobowości?

Czytając sformułowane problemy szczegółowe skupiające się głównie na poszukiwaniu związków między zmiennymi, w domyśle zakładałem, że jest w nich też miejsce na zaprezentowanie stanu badanych zmiennych i jego zróżnicowania ze względu na charakter relacji opiekuna z podopiecznym. Ale nie spodziewałem się, że autorka wyniki tych analiz umieści w podpunktach rozdziału metodologicznego. O ile zmienne demograficzne mogą być prezentowane w tym rozdziale o tyle stan badanych zmiennych, wyjaśnianej i wyjaśniających oraz jego zróżnicowanie, raczej treściowo związany jest z częścią prezentującą wyniki badań własnych. Umieszczenie pierwszego w podpunktach opisu badanej grupy a drugiego w podpunktach opisu wykorzystanych narzędzi jest raczej pewną ekstrawagancją, zaburzającą prawidłowy podział treści „raportu z badań”.

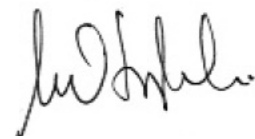
Część trzecia to bardzo szczegółowa prezentacja uzyskanych wyników badań z prowadzonych analiz. Autorka w realizacji tego elementu dysertacji wykazała się dużą sprawnością. Tabela i wykresowa prezentacje wyników są bardzo dopracowane i jednocześnie szczegółów opisane w tekście. Ciekawym pomysłem są też krótkie podsumowania i próby interpretacji jakościowej, klinicznej uzyskanych wyników.

Czytelnik krok po kroku zapoznawany jest z efektami prowadzonych analiz związków w parach zmiennych a następnie rozpatrywanych modeli wpływu zmiennych wyjaśniających, mediujących i moderujących na zmienne wyjaśniane. W kolejnym punkcie autorka podejmuje udaną próbę dyskusji uzyskanych efektów z aktualnym stanem wiedzy w przedmiocie analiz. Ta część rozprawy jest jej bardzo mocnym elementem. W sytuacji druku proponuję jednak rozważyć możliwość bardziej syntetycznej interpretacji danych z tabel i wykresów niż ich szczegółowego opisywania, czyli trochę powielania treści. Warto też część obszernych tabel przenieść do aneksu.

Konkludując stwierdzam, iż istniejące kwestie dyskusyjne, które wskazałem w tekście recenzji nie obniżają poznawczej i aplikacyjnej wartości zrealizowanego projektu badań. Doktorantka wniosła do aktualnego stanu wiedzy nowe informacje na temat wybranych

podmiotowych uwarunkowań poczucia obciążenia opieką u formalnych i nieformalnych opiekunów osób z chorobą Alzheimera. Uzyskane efekty mają też ogromny walor aplikacyjny.

W mojej ocenie dysertacja doktorska Pani mgr Anny Sołtys spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim wg Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2003 r. nr 65 poz.595. Dz. U. nr 164 poz. 1365. Dz. U. z 2011 r., nr 84 poz. 455) i dlatego wnoszę do Rady Dyscyplin Psychologia Uniwersytetu Gdańskiego o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'M. Sołtys'.